

ФАКТИ НАУКОВОГО ЖИТТЯ. ХРОНІКА ПОДІЙ

Презентація книги «Грецькі рукописи у зібраннях Києва. Каталог»

29 травня 2000 р. в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського відбулася презентація книги «Грецькі рукописи у зібраннях Києва. Каталог». Упорядник — відомий дослідник грецької писемної спадщини та історії грецьких громад в Україні, к. і. н., доцент кафедри елліністики Київського Національного університету імені Тараса Шевченка Є. К. Чернухін.

Каталог є спільним науковим виданням НАН України (Інституту рукопису НБУВ, Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Інституту історії України) й дослідницького центру «Дамбартон Оукс» Гарвардського університету (США), за фінансової підтримки якого і здійснено випуск праці.

У каталозі представлено 455 грецьких рукописів IV—XX ст.: з колекцій Інституту рукопису НБУВ — 447 рукописних книг і документів; Національного історико-культурного заповідника Києво-Печерська лавра — три рукописи; Центрального державного історичного архіву України в м. Києві — п'ять.

У презентації взяли участь: Надзвичайний і Повноважний Посол Грецької Республіки в Україні пан Дімітріус Контумас, визначний візантолог, проф. Гарвардського університету Ігор Шевченко, голова Державного комітету архівів України, д. і. н., проф. Руслан Пиріг, директор Центрального державного історичного архіву в м. Києві Ольга Марущак, представники Міністерства культури і мистецтв України, Національного історико-культурного заповідника Києво-Печерська лавра, наукової громадськості, архівісти, бібліотекарі, музейні працівники.

Вітаючи присутніх, генеральний директор НБУВ, акад. НАН України О. С. Онищенко відзначив спільність української та грецької духовної культури, роль останньої у розвитку давньоруської писемності, традиційність культурних і економічних взаємозв'язків двох народів.

Виданий каталог рукописів яскраво відображає ці зв'язки, а також взаємовпливи культур, особливо у часи Київської Русі.

Праця презентує й маловідомі колекції київських рукописів, зокрема велике за кількістю і цінне за змістом зібрання Інституту рукопису, що

зберігається в головній скарбниці рукописних та рідкісних книг — Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського.

Власне під час роботи в НБУВ Є. К. Чернухін з допомогою фахівців Інституту рукопису й відомих учених-візантологів із Москви та Санкт-Петербурга почав опрацьовувати грецькі рукописні книги й документи цього зібрання і виріс як унікальний спеціаліст у галузі грецької мови, літератури, з одного боку, і кодиколог та книгознавець — з іншого. У стінах Бібліотеки він захистив і кандидатську дисертацію.

Американські вчені-візантологи, зокрема проф. Едвард Кінан та проф. І. Шевченко, багато зробили для підтримки молодого вченого під час його досліджень та видання каталогу. Хоча подальша наукова діяльність Є. К. Чернухіна пов'язана з Інститутом історії України і тепер — Київським Національним університетом імені Тараса Шевченка, — він вилетів із нашого, бібліотечного, «гнізда», — зауважив О. С. Онищенко.

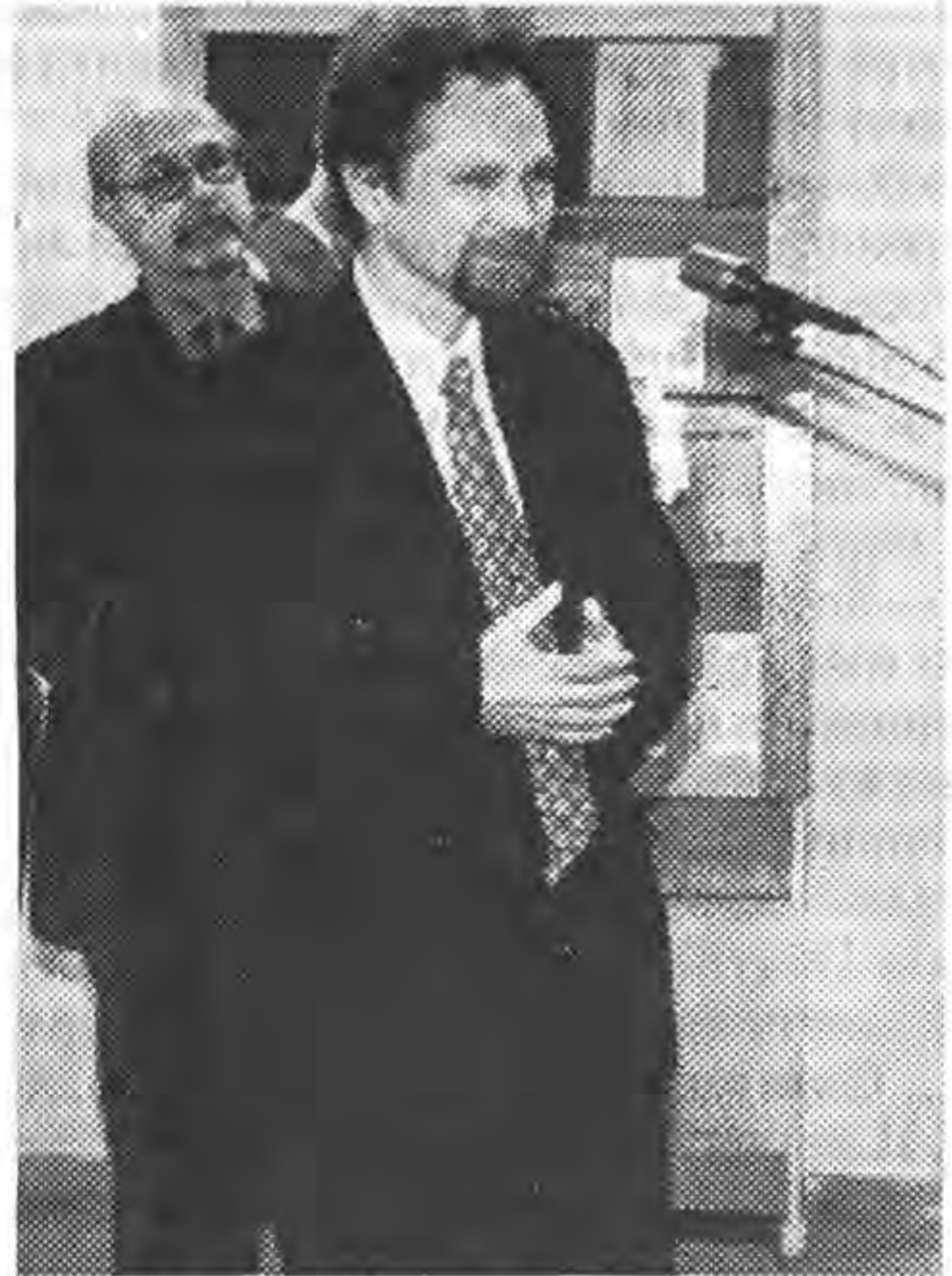
Є. К. Чернухін стисло висвітлив процес створення посібника, обгрунтував обрану структуру праці. Розкрив зміст передмови, де подано історіографію опису та дослідження окремих рукописів і коротку історію колекцій, серед них — Київської духовної академії, Києво-Печерської лаври, київських монастирів і соборів, приватні колекції.

Автор виокремив роль архімандрита Антоніна (Капустіна), випускника та викладача КДА, голови Руської православної місії в Єрусалимі у формуванні найвидатнішої частини збірки, зібраної ним під час його перебування в Палестині.

Укладач підкреслив джерелознавче значення листування українських і грецьких церковних ієрархів XVII—XIX ст. Він коротко охарактеризував принципи кодикологічного та археологічного опису рукописних книг і документів, звернув увагу на доцільність подальшого джерелознавчого дослідження рукописних текстів. Завершуючи виступ, науковець щиро подякував величезному колективу вчених з різних країн, які на різних етапах і в різний спосіб сприяли роботі над каталогом (йдеться про І. Лебедеву, Б. Фонкіча, І. Шевченка, преосвященного єпископа-ординарія Софрона Мудрого, Р. Процика, В. Овчинникову-Пелін,

Виступає Ігор Шевченко

Є. К. Чернухін, за ним — Надзвичайний та Повноважний Посол Грецької республіки в Україні п. Дімітрис Контумас

О. Онищенко, Л. Дубровіну та інших, у тому числі й тих працівників, які готували до друку надзвичайно складний за структурою та різномовний текст каталогу).

Надзвичайний і Повноважний Посол Грецької республіки в Україні п. Дімітрис Контумас підкреслив значення праці київського вченого Є. К. Чернухіна та зусиль Національної бібліотеки України у створенні умов для підготовки та публікації цінного наукового видання. Це конче важливо для подальшого продуктивного розвитку культурних, наукових, релігійних, економічних контактів грецького й українського народів. П. Посол подякував українському дослідникові та НБУВ за роботу, яку чекали в Греції, і зазначив, що його співвітчизники сподіваються на її продовження, а самі дослідження активно підтримуватимуться і Посольством Греції, і зацікавленою грецькою громадою.

Проф. І. Шевченко аргументував цінність каталогу для світової науки. Аналізуючи структуру праці, він спинився на найцінніших рукописах збірки, звернув особливу увагу на ретельний опис рукописів, повну бібліографію, що свідчить про високий рівень видання. Важливим є те, що в каталозі відбивається історія колекцій і зібрань, попередні спроби видання окремих рукописів та збірок.

— Поява такого каталогу, створеного в Україні вперше, — наголосив промовець, — є науковою сенсацією. Праця не лише відображає історичний

контекст культурних взаємозв'язків двох народів, а й залучає до світового наукового обігу мало-відомі історичні джерела, включаючи Україну в світову візантологічну культуру.

Директор ЦДІАК О. Марущак висловила думку про плідність контактів та співпраці у виданнях рукописної й архівної спадщини країни, потребу подальших спільних проєктів між бібліотеками та архівами, накреслила перспективу наступних сумісних досліджень у галузі грецької культури, зокрема архівних колекцій і зібрань ЦДІАК, які зберігають матеріали діяльності грецьких громад у країні тощо.

Директор Інституту рукопису, проф., д. і. н. Л. А. Дубровіна, відзначаючи вихід каталогу, згадала витoki й перші етапи створення цього довідника, зокрема виставку грецьких рукописних книг із зібрання ІР НБУВ. Вона відбулася в жовтні—грудні 1988 р. в Афінах з ініціативи архімандрита Іннокентія (Просвірніна), тоді заступника головного редактора Видавничого відділу Московського патріархату, а наступного року експонувалася в Музеї імені Андрія Рубльова в Москві.

У ті часи був створений перший невеличкий музейний каталог на 42 рукописні книги. Непідробний інтерес наукової і культурної громадськості до цієї виставки показав нагальність створення повноцінного каталогу унікального київського зібрання рукописів. Коли Є. К. Чернухін став співробітником Бібліотеки, було поставлене

завдання — з максимальною повнотою виявити та археографічно й кодикологічно розкрити фонди, дослідити історію колекції.

Науковець пройшов період самовдосконалення і копіткої роботи з фондом та рукописами, блискуче оволодів необхідною системою знань, що стало підґрунтям для підготовки каталогу на високому науковому рівні.

Урочиста презентація праці, створеної Є. К. Чернухіним, проходила в теплій, доброзичливій обстановці.

До цієї події співробітники Культурно-просвітницького центру НБУВ підготували спеціальну книжкову виставку «Греки в Україні».

Неприховане захоплення присутніх викликали вражаючі своєю розкішшю рукописні книги з фондів ІР НБУВ, які виставляються тільки в особливих випадках: йдеться про Канони Євсевія XI ст., Євангеліє XIII ст. із зібрання О. Левицького, Нікомедійське Євангеліє XIII ст. тощо.

Підбиваючи підсумки, генеральний директор НБУВ наголосив, що вихід «Каталогу» має відкри-

ти подальші перспективи розвитку нових, не менш ґрунтовних, досліджень, повинен стати відправною точкою для ще тіснішої співпраці українських і грецьких учених, бібліотек обох країн з метою реалізації спільних наукових проєктів, для дедалі ретельнішого вивчення ролі грецької книги в Україні, для організації в нашій країні, доцільніше за все на базі НБУВ, в її структурі, Грецької бібліотеки.

Повертаючись до 1988 р., до виставки грецьких рукописів з України в Афінах, О. С. Онищенко висловив побажання провести виставку грецьких рукописів та грецької книги з фондів бібліотек Греції в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського.

Любов Дубровіна,

д. і. н., проф.,

директор Інституту рукопису НБУВ,

Наталія Солонська,

к. і. н.,

зав. науково-видавничим відділом НБУВ

Виставка видань Біблії у відділі стародруків та рідкісних видань НБУВ

Незважаючи на те, що Біблія є найдавнішою та найрозповсюдженішою богослужбовою книгою в світі, вона, хоч як це парадоксально, досі не була об'єктом серйозного книгознавчого дослідження.

Вшановуючи визначну дату — 2000-ліття від Різдва Христового, відділ стародруків та рідкісних видань НБУВ влаштував виставку видань Біблії з власних фондів. Безперечно, експонувалися не всі примірники друків Святого Письма, що зберігаються тут, а лише їх невелика частина. Загалом, різними мовами, шрифтами, в різному форматі й оформленні ми маємо близько 100 видань (150 примірників) Біблії, які виходили впродовж п'яти століть у різних країнах, не рахуючи окремих видань Вітхого та Нового Завітів, Євангелій або Діяній апостолів.

Організатори заходу мали на меті не аналіз текстів Святого Письма чи їх перекладів, а демонстрацію зовнішніх змін видань Біблії: формату, шрифтів, верстки, оздоблення й ілюстрування, оправ та ін., тобто книгознавчу, а також бібліометричну оцінку своєрідної колекції.

В експозиції були відображені книжки, починаючи з XV ст. і закінчуючи сучасними перевиданнями Святого Письма. Примірників Біблії інкунабульного періоду (XV ст.) у відділі 12, найдавніша з них, надрукована в Базелі Берн-

хардом Ріхелем не пізніше 1474 р., — латинська. В колекції палеотипів (перша половина XVI ст.) маємо 13 видань книги (ще кілька десятків примірників, які побачили світ у першій половині XVI ст., зберігаються у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій). Серед палеотипів є видання не лише латиною — мовою вченої еліти, а й німецькою, шведською, єврейською та слов'янською мовами.

Біблію в різний час випускали найкращі друкарі Європи. Маємо примірники двох її видань Робера Етьєна — 1546 та 1577 років. У оправі останнього в 1935 р. співробітник відділу стародруків нашої книгозбірні Б. Зданевич знайшов фрагменти 10 інкунабул, у тому числі невідоме до того в науці видання Й. Гутенберга «*Provinciale Romanum*».

На виставці було представлено й примірники двох видань не менш видатного друкаря К. Плантена, зокрема том всесвітньо відомої восьмитомної «Біблії поліглота», де текст паралельно подано єврейською, арамейською, грецькою, латинською та сирійською мовами.

Більшість іноземних стародрукованих видань Біблії ілюстровані гравюрами, інколи розфарбованими, містять численні рукописні замітки,

© Дубровіна Л. А., Київ, 2000

© Солонська Н. Г., Київ, 2000